

ZOBOWIĄZANIA

CZEŚĆ OGÓLNA

Adam Brzozowski, Jacek Jastrzębski
Maciej Kaliński, Elżbieta Skowrońska-Bocian

SERIA AKADEMICKA

2. WYDANIE

ZOBOWIĄZANIA

CZEŚĆ OGÓLNA

Adam Brzozowski, Jacek Jastrzębski
Maciej Kaliński, Elżbieta Skowrońska-Bocian

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

2. WYDANIE

Stan prawny na 1 września 2016 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne
Michał Dymiński

Łamanie
Andytex

Poszczególne rozdziały opracowali:

Adam Brzozowski – I, VI, VII, IX, XIII

Jacek Jastrzębski – X, XI, XII

Maciej Kaliński – II, III, VIII

Elżbieta Skowrońska-Bocian – IV, V

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-598-4
2. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	15
Rozdział I	
Wiadomości wstępne	17
§ 1. Pojęcie prawa zobowiązań	18
A. Uwagi wstępne	18
B. Miejsce prawa zobowiązań i jego funkcja	19
1. Prawo zobowiązań a prawo rzeczowe	19
2. Prawo zobowiązań a prawo na dobrach niematerialnych	20
3. Prawo zobowiązań a prawo spadkowe	20
4. Prawo zobowiązań a część ogólna prawa cywilnego	20
5. Prawo zobowiązań a prawo rodzinne	21
§ 2. Źródła prawa zobowiązań	24
A. Kodeks cywilny	24
B. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny	28
C. Przepisy pozakodeksowe	28
D. Umowy międzynarodowe	28
E. Systemy norm pozaprawnych jako źródło prawa	29
F. Rola orzecznictwa sądowego i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego – odesłanie	31
G. Prawo międzyczasowe w odniesieniu do zobowiązań	31
§ 3. Systematyka podręcznika	34
Rozdział II	
Istota zobowiązania	36
§ 1. Cechy i struktura zobowiązania	36
§ 2. Dług i odpowiedzialność	44
Rozdział III	
Treść i rodzaje świadczenia	47
§ 1. Pojęcie świadczenia	48

§ 2. Oznaczenie świadczenia	49
§ 3. Świadczenia w zobowiązaniach przemiennych i z upoważnieniem przemiennym	50
§ 4. Możliwość świadczenia	51
§ 5. Rodzaje świadczeń	54
A. Świadczenia jednorazowe, ciągłe i okresowe	54
B. Świadczenia podzielne i niepodzielne	56
C. Świadczenia oznaczone co do tożsamości i co do gatunku	57
D. Świadczenia pieniężne	58
1. Nominalizm i waloryzacja	60
E. Odsetki	63
F. Świadczenia uboczne	66
G. Zwrot nakładów i wydatków	67
H.1. Naprawienie szkody	68
H.2. Reżimy odpowiedzialności	70
H.3. Zasady odpowiedzialności odszkodowawczej	72
a) Zasada winy	72
b) Zasada bezprawności	74
c) Zasada ryzyka	76
d) Odpowiedzialność absolutna	77
e) Zasada słuszności	77
H.4. Związek przyczynowy	77
H.5. Pojęcie szkody	80
H.6. Ustalenie rozmiarów szkody	84
a) Dodatni i ujemny interes poszkodowanego	87
b) Ciężar dowodu wysokości szkody	88
H.7. Świadczenie odszkodowawcze	88
H.8. Ograniczenia odpowiedzialności	91
H.9. Funkcje odszkodowania	91
H.10. Sposoby naprawienia szkody	92

Rozdział IV

Wielość dłużników albo wierzycieli	95
§ 1. Uwagi ogólne	95
§ 2. Solidarność dłużników	98
A. Konstrukcja prawna	98
B. Istota solidarności	99
C. Źródła solidarności	101
§ 3. Sytuacja dłużników solidarnych w czasie trwania zobowiązania	103
A. Roszczenia regresowe między współdłużnikami	106
§ 4. Solidarność wierzycieli	109
A. Istota i źródła	109
B. Sytuacja wierzycieli solidarnych w czasie trwania zobowiązania ...	110

C. Roszczenia regresowe między współwierzycielami	111
D. Solidarność niewłaściwa	112
§ 5. Zobowiązania podzielne i niepodzielne	113
A. Zagadnienia ogólne	113
B. Skutki wielości podmiotów przy świadczeniu podzielnym	114
C. Skutki wielości podmiotów przy świadczeniu niepodzielnym	115

Rozdział V

Powstanie zobowiązań – zagadnienia ogólne	117

Rozdział VI

Umowy	120
§ 1. Umowy jako źródło zobowiązań	121
A. Pojęcie umowy	121
B. Źródła prawa regulującego umowy	131
C. Rodzaje umów w dziedzinie zobowiązań	135
1. Umowy nazwane i nienazwane	136
2. Umowy zobowiązujące i rozporządzające	138
3. Umowy jednostronnie lub dwustronnie zobowiązujące. Umowy wzajemne	139
4. Umowy konsensualne i realne	140
5. Umowy odpłatne i nieodpłatne	141
6. Umowy przysparzające	141
7. Umowy kauzalne i abstrakcyjne	142
8. Umowy losowe	144
9. Umowy swobodnie negocjowane i umowy adhezyjne	144
10. Umowy o zobowiązanie rezultatu i umowy o zobowiązanie należytej staranności	145
11. Umowy konsumenckie	147
§ 2. Treść i forma umów	152
A. Swoboda umów, pojęcie	152
B. Zasada swobody umów w świetle art. 353 ¹ k.c.	153
C. Granice swobody umów	154
D. Forma umów. Odesłanie	167
§ 3. Wzorce umowne	167
A. Uwagi ogólne	167
B. Charakter prawny wzorców umownych. Rodzaje wzorców. Zakres regulacji	169
C. Zawarcie umowy przy użyciu wzorca	170
§ 4. Niedozwolone klauzule umowne	176
§ 5. Umowa przedwstępna	183
§ 6. Umowy o świadczenie przez osobę trzecią lub na rzecz osoby trzeciej ..	190
A. Umowa o świadczenie przez osobę trzecią	190

B. Umowa o zwolnienie dłużnika z obowiązku świadczenia	192
C. Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej	192
§ 7. Dodatkowe zastrzeżenia umowne	193
A. Zadatek	194
B. Umowne prawo odstąpienia	195
C. Odstępne	198

Rozdział VII

Bezpodstawne wzbogacenie	200
§ 1. Pojęcie bezpodstawnego wzbogacenia i jego unormowanie	201
A. Bezpodstawne wzbogacenie jako źródło zobowiązania	201
B. Uregulowanie bezpodstawnego wzbogacenia w kodeksie cywilnym	202
C. Przesłanki roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia	205
D. Przedmiot roszczenia	208
E. Rozliczenia nakładów	209
F. Zakres obowiązku zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia. Wygaśnięcie obowiązku zwrotu	210
§ 2. Nienależne świadczenie	214
A. Pojęcie nienależnego świadczenia	214
B. Przypadki nienależnego świadczenia w świetle art. 410 § 2 k.c. ...	215
C. Przepadek świadczenia	219
D. Gry i zakłady	220
§ 3. Zbieg roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia z innymi roszczeniami	222
A. Reguła ogólna	222
B. Zbieg roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia z roszczeniami odszkodowawczymi	223

Rozdział VIII

Czyny niedozwolone	225
§ 1. Uwagi wstępne	227
§ 2. Odpowiedzialność za własne czyny	227
§ 3. Wyrządzenie szkody przez kilka osób	231
§ 4. Szkoła na osobie	233
§ 5. Krzywda	240
§ 6. Przedawnienie roszczeń deliktowych	245
§ 7. Ciężar dowodu	246
§ 8. Zbieg odpowiedzialności deliktowej i kontraktowej	247
§ 9. Odpowiedzialność przedkontraktowa	249
§ 10. Odpowiedzialność władzy publicznej	250
§ 11. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wydaniem aktu normatywnego	252

§ 12. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wydaniem orzeczenia lub decyzji	253
§ 13. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną niewydaniem orzeczenia lub decyzji	255
§ 14. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną niewydaniem aktu normatywnego	256
§ 15. Odpowiedzialność na zasadzie słuszności	257
§ 16. Odpowiedzialność za cudze czyny	258
§ 17. Odpowiedzialność za powierzenie i za podwładnego	259
§ 18. Odpowiedzialność za zwierzęta	261
§ 19. Odpowiedzialność za wyrzucenie, wylanie bądź spadnięcie	262
§ 20. Odpowiedzialność za zawalenie się budowli bądź oderwanie jej części ..	263
§ 21. Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny	264
§ 22. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone w związku z ruchem przedsiębiorstw i użyciem elementarnych sił przyrody	267
§ 23. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem mechanicznych środków komunikacji	270
§ 24. Odpowiedzialność za szkody poniesione w cudzym lub wspólnym interesie	272
§ 25. Akcja prewencyjna	273
§ 26. Odpowiedzialność deliktowa za szkody związane z ludzką prokreacją	274

Rozdział IX

Wykonanie zobowiązań	276
§ 1. Uwagi ogólne o wykonaniu zobowiązań	277
A. Wprowadzenie	277
B. Charakter prawny wykonania zobowiązania	278
C. Zasada ogólna	279
§ 2. Przedmiot wykonania. Osoby uczestniczące w wykonaniu zobowiązania	284
A. Przedmiot wykonania	284
1. Jakość świadczenia	284
2. Wykonanie częściowe	285
3. Zmiana przedmiotu świadczenia	286
4. Zarachowanie świadczenia na poczet kilku długów	287
5. Zobowiązanie przemienne	288
B. Osoby uczestniczące w wykonaniu	289
1. Dłużnik i osoby trzecie	289
2. Wierzyciel i osoby działające w jego imieniu	292
§ 3. Miejsce i czas wykonania	293
A. Miejsce wykonania zobowiązań	293
B. Czas wykonania zobowiązań	294

§ 4. Wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych	297
§ 5. Zasada <i>pacta sunt servanda</i> . Wpływ zmiany okoliczności na zobowiązania (klauzula <i>rebus sic stantibus</i>)	298
A. Uwagi ogólne	298
B. Uwagi szczegółowe	300
§ 6. Prawo zatrzymania	309
§ 7. Dowody wykonania zobowiązań	310

Rozdział X

Skutki niewykonania zobowiązań	313
§ 1. Uwagi ogólne. Systematyka i zakres regulacji	316
§ 2. Ogólne założenia odpowiedzialności dłużnika za niewykonanie zobowiązania	317
§ 3. Odpowiedzialność odszkodowawcza <i>ex contractu</i>	321
§ 4. Zakres okoliczności, za które dłużnik ponosi odpowiedzialność	327
§ 5. Niemożliwość świadczenia	335
A. Pojęcie niemożliwości. Zasady ogólne	335
B. Zobowiązania wzajemne	337
§ 6. Zwłoka i opóźnienie	341
A. Pojęcie zwłoki i opóźnienia. Zasady ogólne	341
B. Zobowiązania wzajemne	353
§ 7. Nieuchronne (przewidywane, uprzednie, antycypacyjne) naruszenie zobowiązania	355
§ 8. Kara umowna	358
§ 9. Zwłoka wierzyciela	363

Rozdział XI

Wygaśnięcie zobowiązań	367
§ 1. Uwagi ogólne	367
§ 2. Świadczenie w miejsce wykonania	369
§ 3. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego	370
§ 4. Potrącenie	373
§ 5. Odnowienie	378
§ 6. Zwolnienie z długu	380

Rozdział XII

Zmiana wierzyciela lub dłużnika	383
§ 1. Uwagi ogólne	384
§ 2. Zmiana wierzyciela	385
A. Uwagi ogólne o przenoszeniu praw podmiotowych	385
B. Konstrukcja prawna przelewu	387
C. Ochrona dłużnika przy przelewie wierzytelności	394
D. Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela (subrogacja ustawowa)	396

§ 3. Zmiana dłużnika	402
A. Konstrukcja prawna zwalniającego przejęcia długu	402
B. Kumulatywne przystąpienie do długu	407

Rozdział XIII

Ochrona wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika	410
§ 1. Pojęcie, cel i unormowanie ochrony	411
A. Uwagi ogólne	411
B. Ochrona wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika. Stanowisko kodeksu cywilnego	412
C. Tryb zaskarżenia	420
D. Szczególne przypadki zastosowania roszczeń pauliańskich	421

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1137)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.k.s. – ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 186 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 23 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)
- k.s.h. – ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
- pr.bank. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 128 z późn. zm.)
- p.u. – ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 233 z późn. zm.)
- u.g.n. – ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.)
- u.k.w.h. – ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 790 z późn. zm.)
- u.p.k. – ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz. U. poz. 827 z późn. zm.)
- u.t.z. – ustawa z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 684)
- u.w.l. – ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1892 z późn. zm.)

Czasopisma i inne skróty

Biul. SN	- Biuletyn Sądu Najwyższego
Dz. U.	- Dziennik Ustaw (od 2012 r. bez numeru)
Gd. SP	- Gdańskie Studia Prawnicze
KIO	- Krajowa Izba Odwoławcza
KPP	- Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	- Monitor Prawniczy
nb	- numer boczny
NP	- Nowe Prawo
OSNC	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSNCP	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna, Izba Prawy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zbiór Dodatkowy
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	- Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	- Palestra
PiP	- Państwo i Prawo
PPH	- Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Gosp.	- Prawo Gospodarcze
Pr. Spółek	- Prawo Spółek
PS	- Przegląd Sądowy
PUG	- Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	- Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	- Studia Cywilistyczne
SIS	- Studia Iuridica Silesiana
SP	- Studia Prawnicze
SPE	- Studia Prawno-Ekonomiczne
ST	- Samorząd Terytorialny
OSwsG	- Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
OSAiSN	- Orzecznictwo Sądów Administracyjnych i Sądu Najwyższego

WSTĘP

Opracowanie kolejnego podręcznika z zakresu części ogólnej prawa zobowiązań nie jest zadaniem łatwym. Podstawowe znaczenie ma skomplikowanie samej materii prawa zobowiązań. Nie bez znaczenia jest też okoliczność, że istniejące podręczniki powstałe pod rządami kodeksu cywilnego wyszły spod pióra znakomitych polskich cywilistów (profesorowie: Witold Czachórski, Zbigniew Radwański, Alfred Ohanowicz i Józef Górski, Mieczysław Sośniak).

Oddawane do rąk Czytelników opracowanie uwzględnia wiele lat doświadczeń dydaktycznych autorów, będących wynikiem prowadzenia wykładów kursowych, seminariów i innych zajęć poświęconych problematyce objętej podręcznikiem. Doświadczenia te pokazują, jak wiele trudności nadal sprawia studentom opanowanie zagadnień należących do tzw. części ogólnej prawa zobowiązań. Nie bez znaczenia są też doświadczenia autorów, wynikające z aktywnego uczestnictwa w praktyce obrotu cywilnoprawnego.

Niniejsze opracowanie jest kierowane w pierwszym rzędzie do słuchaczy studiów prawniczych, którzy kontynuują (po części ogólnej i prawie rzeczowym) swoją przygodę, a może należałoby powiedzieć: zmagania, z prawem cywilnym. Dlatego też jest ono próbą zawarcia w prezentowanej Czytelnikom książce możliwie wielu prostych przykładów (w tym orzeczeń sądowych) funkcjonowania tej gałęzi prawa, z uwzględnieniem tego, że prawo cywilne jest „prawem dnia codziennego”. O ile można sobie wyobrazić całe życie człowieka bez wchodzenia w stosunki karnoprawne, trudniej – bez wchodzenia w stosunki administracyjnoprawne, o tyle w rozmaitych stosunkach cywilnoprawnych człowiek pozostaje przez całe swoje życie. Aby przekonać się, jak ważnym działem prawa cywilnego jest prawo zobowiązań, wystarczy uświadomić sobie, ile umów każdy z nas zawiera niemalże każdego dnia.

Pragniemy wyrazić ponadto nadzieję, że niniejszy podręcznik będzie stanowił także pewną pomoc dla praktyków obrotu cywilnoprawnego.

Systematyka opracowania została oparta na podręczniku profesora Witolda Czachórskiego. Podobnie jak w podręczniku profesora Witolda Czachórskiego, także

ten podręcznik nie posługuje się notkami, co dotyczy nie meritum, lecz sposobu prezentowania materiału. Podstawowa literatura jest powoływana na początku każdego rozdziału oraz w toku wywodów, w postaci odesłań do literatury i orzecznictwa. Ułatwieniu korzystania z podręcznika służyć mają piktogramy wskazujące na rodzaj informacji objętych poszczególnymi fragmentami tekstu.

Drugie wydanie podręcznika *Prawo zobowiązań. Część ogólna* uwzględnia zmiany dotyczące omawianej tematyki, które nastąpiły w legislacji, judykaturze i doktrynie od chwili ukazania się poprzedniego wydania podręcznika – w roku 2013.

Autorzy

Warszawa, wrzesień 2016 roku

Rozdział I

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Podstawowa literatura: Literatura prawa zobowiązań jest bardzo obszerna. W pierwszej kolejności przytoczyć należy pozycje literatury powstałe w okresie poprzedzającym wejście w życie kodeksu zobowiązań i pod rządami kodeksu zobowiązań. Sięganie w szerokim zakresie do doktryny międzywojennej uzasadnione jest ciągłością tendencji rozwojowych występujących w polskim prawie zobowiązań od dłuższego okresu. Istotne znaczenie ma także dorobek judykatury z tamtego okresu. Jako podstawowe pozycje literatury należy więc wskazać: E. Till, *Polskie prawo zobowiązań (Część ogólna), Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923; R. Longchamps de Bérier, *Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań (z uwzględnieniem ostatecznego tekstu Kodeksu)*, Warszawa 1934 i lata następne; R. Longchamps de Bérier, *Zobowiązania*, Lwów 1934–1938 (w postaci zeszytów); J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, t. I, Kraków 1934; t. II, Kraków 1935; L. Domański, *Instytucje Kodeksu zobowiązań. Część ogólna*, Warszawa 1937; *Część szczególna*, t. 1, Warszawa 1938; F. Zoll, *Zobowiązania w zarysie*, Warszawa 1945. W odniesieniu do prac nad kodeksem cywilnym zob. W. Czachórski, *Przebieg prac nad kodyfikacją prawa cywilnego*, SP 1970, nr 26–27.

Współczesne opracowania doktrynalne z zakresu części ogólnej prawa zobowiązań są stosunkowo liczne i nie sposób wymienić ich w sposób wyczerpujący. Należy jednak zwrócić uwagę na opracowania o charakterze podstawowym, a do takich przede wszystkim trzeba zaliczyć systemy prawa. W latach 70. i 80. XX w. ukazywał się *System prawa cywilnego* (Ossolineum), red. W. Czachórski. W obrębie części ogólnej prawa zobowiązań należy zwrócić uwagę na t. III, cz. 1, red. Z. Radwański, Ossolineum 1981. Kolejnym przedsięwzięciem wydawniczym tego typu jest *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański. Części ogólnej prawa zobowiązań poświęcone zostały: t. 5, red. E. Łętowska, Warszawa 2013; t. 6, red. A. Olejniczak, Warszawa 2014.

Poza *Systemami* funkcjonuje obecnie kilka dużych komentarzy do kodeksu cywilnego: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016; *Kodeks cywilny. Komentarz, t. I i II*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015; *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia, Zobowiązania, t. I i II*, red. G. Bieniek, Warszawa 2011; *Kodeks cywilny. Komentarz, t. III, cz. 1, Zobowiązania – część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014; *Kodeks cywilny. Komentarz*,

t. II, *Zobowiązania*, red. K. Osajda, Warszawa 2015; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. M. Gutowski, Warszawa 2016, uwagi do art. 353–449¹¹ k.c.

Należy ponadto wskazać podręczniki poświęcone prawu zobowiązań. Są to: W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo zobowiązań. Zarys wykładu*, Warszawa 2009; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2014; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2015; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, W. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Warszawa 2015.

Tematyce zobowiązań poświęcono również liczne prace monograficzne. Są one uwzględniane w ramach zestawienia literatury do rozdziałów. Ze względu jednak na znaczenie należy w tym miejscu przywołać prace A. Kleina, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1964 i 1969; E. Łętowskiej, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2002; *Tendencje rozwoju prawa cywilnego*, red. E. Łętowskiej, Ossolineum 1983; Z. Radwańskiego, *Teoria umów*, Warszawa 1977; A. Stelmachowskiego, *Zarys teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1998; W. Warkało, *Odpowiedzialność odszkodowawcza. Funkcje, rodzaje, granice*, Warszawa 1972; wreszcie prace B. Lewaskiewicz-Petrykowskiej, T. Pajora, J. Rajskiego, A. Rembielińskiego, M. Sośniaka i liczne monografie A. Szpunara poświęcone wybranym instytucjom zobowiązań.

Opracowania z zakresu prawa zobowiązań znajdują się w wielu periodykach prawniczych (Kwartalnik Prawa Prywatnego, Państwo i Prawo, Przegląd Sądowy, Palestra, Przegląd Prawa Handlowego, Rejent, Monitor Prawniczy, Prawo Spółek, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego i inne).

Istotne znaczenie ma także znajomość orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz sądów, przede wszystkim Sądu Najwyższego. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego publikowane są w Orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, natomiast Sądu Najwyższego w urzędowym zbiorze Orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Zestawienia literatury i orzecznictwa są również dostępne w rozmaitych programach komputerowych, uzyskanie zatem informacji typu bibliograficznego nie nastręcza obecnie większych trudności.

§ 1. Pojęcie prawa zobowiązań

A. Uwagi wstępne

- Prawo zobowiązań jest wyodrębnionym działem podstawowej gałęzi prawa prywatnego, jaką jest prawo cywilne. Znaczenie prawa zobowiązań w ramach całości systemu prawa cywilnego wynika z roli, jaką odgrywają w życiu codziennym stosunki wymiany dóbr i usług między podmiotami prawa cywilnego, reguluje ono bowiem obrót majątkowy między tymi podmiotami.

Wymiana dóbr i usług jest zatem podstawowym przedmiotem prawa zobowiązań. Za przedmiot tego działu prawa cywilnego uznaje się jednak także m.in. ochronę dóbr majątkowych, a nawet osobistych dóbr niemajątkowych jednostek i ich zespołów, ilekroć dobra te zostaną naruszone bez dostatecznego usprawiedliwienia. Wypada podkreślić, że społeczne formy korzystania z dóbr majątkowych, w których wymiana dóbr i usług odgrywa tak istotną rolę, wymagają ochrony prawnej, która też niejednokrotnie może zmierzać do pośredniego przyczynienia się do efektywności samej wymiany. Wzrasta ponadto znaczenie instytucji, których celem jest zapewnienie, by – w miarę możliwości – każda szkoda poniesiona bez należytego usprawiedliwienia, a umniejszająca majątek danego podmiotu została naprawiona, by każde nieusprawiedliwione przesunięcie majątkowe nie było obojętne z punktu widzenia cywilnoprawnego.

B. Miejsce prawa zobowiązań i jego funkcja

 Prawo zobowiązań w systemie polskiego prawa cywilnego w świetle kodeksu cywilnego i źródeł z nim związanych jest jednym z działów prawa majątkowego, podobnie jak prawo rzeczowe, prawo na dobrach niematerialnych i prawo spadkowe. 2

1. Prawo zobowiązań a prawo rzeczowe

 Co do podziału materii między prawem zobowiązań a prawem rzeczowym – jako działami prawa cywilnego majątkowego – rysuje się on stosunkowo wyraźnie, jeżeli uwzględnić dwa kryteria: kryterium przedmiotu i kryterium charakteru więzi prawnej charakterystycznej dla stosunków danego działu. 3

Prawo rzeczowe normuje społeczne formy korzystania z dóbr majątkowych uznanych za rzeczy. Formy tego korzystania są ujmowane przez ustawę pod postacią praw podmiotowych bezwzględnych – skutecznych *erga omnes*. Natomiast prawo zobowiązań normuje społeczne formy korzystania z wszelkich w ogóle dóbr (w tym także i rzeczy) i usług o wartości majątkowej. Formy korzystania z nich są ujmowane przez ustawę pod postacią praw podmiotowych względnych, skutecznych między ściśle oznaczonymi osobami (*inter partes*). W stosunku zobowiązaniowym uprawniony może żądać zachowania się zgodnego z jego uprawnieniem w zasadzie tylko od oznaczonego podmiotu i tylko ten podmiot ma obowiązek to uprawnienie respektować.

W praktyce liczne stosunki prawne unormowane przez prawo rzeczowe i prawo zobowiązań często się uzupełniają i warunkują nawzajem.

 Np. Sprzedaż rzeczy jako stosunek typu zobowiązaniowego przygotowuje w zasadzie przeniesienie własności ze sprzedającego na kupującego, tj. przygotowuje czynność typu rze-

Adam Brzozowski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; radca prawny; od 1995 r. dyrektor Instytutu Prawa Cywilnego, a od 2016 r. przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UW.

Jacek Jastrzębski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; adwokat i radca prawny.

Maciej Kaliński – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik Katedry Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UW; wiceprzewodniczący Rady Legislacyjnej przy Premierze RP.

Elżbieta Skowrońska-Bocian – profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; przez wiele lat sędzia Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej.

Podręcznik przystępnie tłumaczy zagadnienia części ogólnej zobowiązań. W usystematyzowany i pogłębiony sposób przedstawia ich istotę, powstawanie, wykonanie, skutki niewykonania czy wygaśnięcia, a także takie kwestie, jak:

- treść i rodzaje świadczeń,
- kwestie dotyczące umów,
- szkody i odszkodowania.

Systematyka opracowania została oparta na podręczniku prof. Witolda Czachórskiego.

Autorzy analizują poszczególne zagadnienia w aktualnym stanie prawnym, z przywołaniem orzecznictwa oraz piśmiennictwa, wspierając je przykładami z praktyki prawniczej. Wykorzystują też swoje wieloletnie doświadczenia dydaktyczne, będące wynikiem prowadzenia wykładów kursowych, seminariów i innych zajęć poświęconych problematyce objętej podręcznikiem, oraz wynikające z aktywnego uczestnictwa w praktyce obrotu cywilnoprawnego.

Podręcznik jest przeznaczony dla słuchaczy studiów prawniczych, którzy kontynuują naukę prawa cywilnego. Będzie stanowił także pomoc dla praktyków obrotu cywilnoprawnego.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL
WWW.PROFINFO.PL

LEX Student
— Prawa